

УДК 378.147:004

О. Ю. Усата

Житомирський державний університет

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС УПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті на основі аналізу наукових підходів, виділено провідні напрями організації особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу (філософський, психологічний, педагогічний, методичний), що є підґрунтям для розробки експериментальної моделі підготовки майбутніх фахівців з інформатики під час упровадження відповідних технологій навчання.

Ключові слова: особистісно орієнтовані технології навчання, провідні напрями організації особистісно орієнтованого навчального процесу.

Постановка проблеми. В наш час стратегія розвитку освіти полягає в зміцненні національної системи освіти, її адаптації до ринкових і демократичних перетворень, повномірного входження освіти України в європейський освітній простір. Пріоритетами освіти у цьому є не знання самі по собі, а розвиток особистості й формування громадянина, здатного самостійно й вільно мислити і діяти. Виникає потреба у впровадженні особистісно орієнтованої моделі, яка акцентуватиме увагу не на знаннях випускника навчального закладу, а на його особистісних якостях, що постають водночас і як ціль, і як засіб підготовки до подальшої діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Розробка нової моделі освіти – дуже складна теоретична й практична проблема. Її складність зумовлена, перш за все, тим, що особистість є чи не найскладнішим утворенням у світі й одночасно – суб'єктом перетворення цього світу й самого себе. Сьогодні дослідженню методології й теорії гуманізації системи освіти, її особистісної орієнтації, визначенню напрямів і технологій організації навчально-виховного процесу приділяється належна увага в працях науковців, а саме: Г. Балла, І. Бега, Є. Бондаревської, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, А. Маслоу, О. Пехоти, А. Плігіна, С. Подмазіна, В. Рибалки, К. Роджерса, В. Серікова, С. Сисоевої, І. Якиманської та інших. Витоки особистісної орієнтації навчально-виховного процесу тісно пов'язані з гуманістичною традицією в педагогіці, становлення якої сягає в глибини людської культури.

Мета статті – визначення сутності поняття «особистісно орієнтовані технології навчання» та виокремлення провідних напрямів організації

навчально-виховного процесу з упровадженням досліджуваних технологій на основі аналізу наукових праць, в яких розглядаються основні аспекти проблеми.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє нам виділити основні визначення поняття «особистісно орієнтовані технології» такими авторами, як М. Алексєєв, Л. Благодаренко, Н. Борисова, Л. Гребенюк, Е. Зеєр, Г. Лаврентєв, Н. Лаврентєва, В. Моторіна, О. Норкіна, Н. Руденко, Л. Сємушина, Г. Сєлєвко, С. Сисєєва, І. Якиманська. Для формулювання визначення «особистісно орієнтованих технологій навчання» нами були виділені категорійні ознаки з допомогою методу контент-аналізу і подані в таблиці 1.

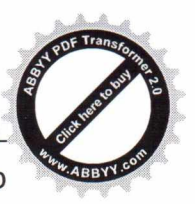
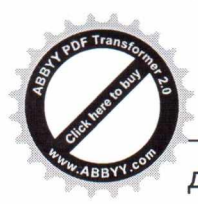
Таблиця 1

Основні ознаки поняття «особистісно орієнтовані технології»

№	Категорійні ознаки	К-сть авт., у %
1.	Створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії.	47
2.	Взаємний плідний розвиток особистостей рівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу.	42
3.	Адаптація освітнього процесу до особистісних можливостей студентів і планових завдань розвитку різних сфер особистості.	42
4.	Розвиток активності особистості.	40
5.	Використання індивідуальних особливостей кожного.	40
6.	Формування механізму самореалізації особистості	37
7.	Творча самореалізація особистості.	23
8.	Робота з суб'єктним досвідом учня (студента).	23
9.	Формування особистості, здатної на усвідомлений вибір в різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях.	12

Проаналізувавши їх, також можна відзначити, що автори надають поняттю особистісно орієнтованих технологій таких значень, як: організація системи взаємодій між учасниками процесу навчання, в якій найповніше використовуються індивідуальні особливості кожного; упорядкована сукупність дій, операцій та процедур, спрямованих на розвиток особистості; різновид педагогічної діяльності, процес і результат створення (проектування), адекватної до потреб і можливостей особистості й суспільства системи соціалізації, особистісного й професійного розвитку людини; персоналізацію педагогічної взаємодії, яка вимагає адекватного залучення особистісного досвіду; специфічна індивідуальна (авторська) діяльність педагога з проектування навчальної діяльності та її практичної організації в певній предметній галузі з орієнтацією на тип психічного розвитку студента, й облік особистих можливостей педагога; двостороння

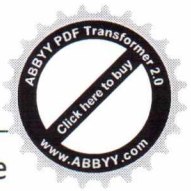
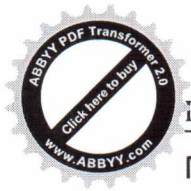
діяльність рівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу, що спрямована на комплексне вирішення сучасних освітніх завдань.

На основі проведеного аналізу наукової літератури, наявного досвіду й експериментальних досліджень, нами з'ясовано, що результатом ефективного впровадження особистісно орієнтованих технологій у навчально-виховний процес ми вважаємо готовність особистості майбутнього фахівця з інформатики, відкритої для сприйняття нового досвіду, до усвідомленого вибору у різноманітних не тільки освітніх, а й життєвих ситуаціях в умовах швидких суспільно-політичних та науково-технологічних змін сучасного світу.

Отже, провівши контент-аналіз поняття «особистісно орієнтовані технології», розглянувши вимоги до них різних науковців і педагогів, ми схильні до визначення особистісно орієнтованих технологій навчання як цілеспрямованої взаємодії суб'єктів навчального процесу, з метою формування творчої особистості як студента, так і викладача, відкритої для сприйняття нового досвіду, здатної до адаптації, самоудосконалення й самореалізації у різноманітних освітніх і життєвих ситуаціях.

Г. Балл, І. Єрмаков, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень, В. Лутай, С. Подмазін, П. Саух та інші. зауважують, що вперше існує можливість установлення паритету між особистістю та системою освіти як умови взаємного виживання та прогресу. Особистісна орієнтація освіти висуває найбільш інтегративний, найбільш важливий критерій прогресу людства – рівень гуманізації суспільства, тобто таке становище особистості, яке визначає рівень її економічної, політичної та соціальної свободи; рівень задоволення матеріальних і духовних потреб; стан її психофізичного та соціального здоров'я.

Найважливішою ідеєю нового гуманізму є ідея збереження (стабільність систем у їхньому постійному самооновленні). Самозбереження людства можливе через самозміну людини, що лежить на шляху послідовного самообмеження. Самообмеження є природною формою поведінки людини й самого способу життя в світі обмежених можливостей. Воно не суперечить самій сутності людини, навпаки, є її адекватним виявленням і найвищим виявом людської свободи [5, 211]. На основі свободи, завдяки духовній творчості (активна і самостійна діяльність педагога) на думку Г. Васяновича, відбувається «реальне зрушення в бутті», становленні людини. Та базуючись на фундаментальному положенні

М. Бердяєва: «Лише вільний творить. Із необхідності народжується лише еволюція; творчість народжується зі свободи» він робить висновок про необхідність створення всіх умов для вільної діяльності педагога [2, 16], що є важливим і для нашого експериментального дослідження.

Актуальним для подальшого дослідження є вихідні положення філософської концепції М. Полані, що визнають унікальність кожної особистості через визначення категорії особистісного знання; інтегративної концепції особистості запропонованої С. Подмазіним [4], яка в напрямі особистісної орієнтації навчання стверджує особистісний спосіб буття людини, доводить, що, особистість – не структура, не «системна якість індивіда», не соціальна роль або соціальне обличчя, а сама людина. Ці положення, підтверджуючи філософські погляди Н. Бердяєва, в яких особистість розглядається як цілісний образ людини, ґрунтуються на ідеях унікальності психологічних проявів особистості, визначенні категорії особистісного росту, самореалізації особистості та лежать в основі уявлень про сутність особистісно орієнтованої освіти.

А. Плігін в своїй монографії досить чітко описує основні положення особистісно орієнтованого підходу (орієнтир на самостійний пошук, відкриття учнів; виявлення і врахування схильностей та переваг; робота з пізнавальними стратегіями учнів у процесі пізнання; різномірний дидактичний матеріал; об'єм знань розрахований для кожної дитини; вибір учнем виду роботи на уроці; узгодження теми навчального матеріалу з пізнавальним інтересом дитини; спільне відкриття діючих законів, закономірностей, способів розв'язання задач; здійснення оцінки пізнавальної діяльності спочатку учнем, потім вчителем; можливість вибору учнями об'єму, складності і форми домашнього завдання; узгодження вчителем власного стилю з тим, якому учні надають пізнавальну перевагу), які є основою для розробки особистісно орієнтованих технологій або належності тієї чи іншої технології до особистісно орієнтованих [3].

Проаналізувавши наукові праці І. Якиманської, можна виділити основні положення, які є важливими для нашого розуміння особистісно орієнтованих технологій у контексті нашого дослідження. Науковець, розробляючи концепцію особистісно орієнтованої освіти, наполягає на уявленні про особистість, як про мету та фактор освітнього досвіду під час навчання. Теоретичне призначення її концепції особистісно орієнтованого навчання полягає в розкритті природи та умов реалізації особистісно

розвивальних функцій освітнього процесу. І. Якиманська розрізняє процеси навчання й учіння, розуміючи останнє як індивідуально значущу діяльність окремого суб'єкта, в якій реалізується його особистісний досвід. Дослідниця підкреслює, що учень не стає суб'єктом навчання, а є ним спочатку як носій суб'єктного досвіду, такого досвіду, який отримується дитиною поза навчальним процесом, самотійно. Роль же навчання полягає в тому, щоб, виявивши особливості суб'єктного досвіду, створити умови для розкриття й розвитку його індивідуальних пізнавальних можливостей. Основною формою навчання в концепції І. Якиманської виступає особистісно орієнтований урок, у побудові якого необхідним є: використання різноманітних форм і методів організації навчальної діяльності, яка сприяє розкриттю суб'єктного досвіду учня; спонукання учнів до невимушеної активності, виконання завдань різними способами без боязні помилки; оцінка діяльності учня за процесом його досягнення; заохочення учнів до аналізу способів роботи інших учнів в ході уроку, до вибору й освоєння найраціональніших; створення педагогічних ситуацій спілкування, які дозволять кожному проявити ініціативу, самотійність, вибірковість у способах роботи [6, 46].

Достатньо глибоко основи особистісно орієнтованої освіти розробляє Є. Бондаревська, яка вважає, що нова якість цієї освіти визначається принципом культуродоцільності, що полягає у визначенні стосунків між культурою й освітою як середовищем, яке формує та живить особистість, а також між вихованням і розвитком дитини, як людини культури. Також у своєму дослідженні ми будемо спиратись на принцип індивідуально-особистісного підходу Є. Бондаревської, який визначає місце дитини у виховному процесі й означає визнання її активним суб'єктом освітньо-виховних процесів. Індивідуально-особистісний підхід виходить з того, що кожна особистість унікальна, і головним завданням педагогічної роботи є формування її індивідуальності, створення умов для розвитку її творчого потенціалу.

На основі ґрунтовного аналізу сучасних філософських, психологічних, педагогічних джерел виділено провідні напрями організації навчально-виховного процесу з упровадженням особистісно орієнтованих технологій навчання у вищому навчальному закладі. Їх класифікація подана в таблиці 2.

Таблиця 2

**Основні напрями організації навчально-виховного процесу
з упровадженням особистісно орієнтованих технологій навчання**

Напрямок	Сутність	Представники
Філософський	Трактує загальнолюдські та особистісні цінності як визначні пріоритети спрямованості розвитку педагогічних систем, основу побудови особистісно орієнтованого навчального процесу.	Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, М. Полані, П. Саух та ін.
Психологічний	Звертає увагу на необхідність вивчення кожної особистості як єдиного, унікального, організованого цілого, організацію навчального процесу з опорою на суб'єктний досвід, допомогу в самооцінці, самоактуалізації, створення в колективі атмосфери довіри, співпереживання та інше.	А. Маслоу, С. Подмазін, В. Рибалка, К. Роджерс, І. Якиманська
Педагогічний	Розглядаються основні ознаки особистісно орієнтованих технологій та особливості організації навчального процесу з їх впровадженням.	Є. Бондаревська, Е. Зеєр, О. Норкіна, А. Плігін та ін.
Методичний	Виділяються певні особливості організації навчального процесу в межах конкретного навчального предмета та можливості впровадження особистісно орієнтованих технологій як професійну підготовку, так і в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу.	В. Моторіна, А. Старєва, Т. Тихонова та ін.

Розглянуті підходи до розробки особистісно орієнтованої освіти не суперечать один одному, а взаємодоповнюються. Сьогодні в закладах освіти України широко впроваджуються нові напрями та за їх основними положеннями розробляються відповідні технології, які розглядаються як необхідна умова інтелектуального, творчого й морального розвитку особистості.

Висновки. Отже, вирішення багатьох проблем підготовки майбутніх фахівців з інформатики ми вбачаємо, як і багато інших вчених та педагогів-практиків, в активному впровадженні в навчально-виховний процес особистісно орієнтованих технологій, які передбачають розвиток особистості кожного студента в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії в навчально-виховному процесі. А виділені нами основні напрями організації особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу з використанням відповідних технологій (філософський, психологічний, педагогічний, методичний) дають можливість змодельовати та запровадити систему підготовки майбутніх фахівців з інформатики до реалізації особистісно орієнтованих технологій навчання та підвищувати її ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания : учеб. пособ. для студ. педвузов и слушателей ИПК / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – М. – Ростов н/Д, 1999. – 560 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібник для викладачів і